

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

КУЛЬТУРА І
СУЧАСНІСТЬ

А Л Ь М А Н А Х

У запропонованому альманасі «Культура і сучасність» Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв висвітлюються актуальні питання філософії, культурології, мистецтвознавства та соціології.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, усіх, хто прагне отримати ґрунтовні знання теоретичного і прикладного характеру.

Редакційна колегія

Бітаєв В.А., д.філос.н., професор (голова редколегії, головний редактор); **Аза Л.О.**, д.соц.н., професор; **Грица С.Й.**, д.мист., професор; **Левчук Л.Т.**, д.філос.н., професор; **Мироненко О.М.**, д.філос.н., професор; **Надольний І.Ф.**, д.філос.н., професор; **Підгорбунський М.А.**, к.і.н., доцент (відповідальний секретар); **Рудич Ф.М.**, д.філос.н., професор; **Ручка А.О.**, д.філос.н., професор; **Семашко О.М.**, д.філос.н., професор; **Станішевський Ю.О.**, д.мист., професор, член-кор. АМУ; **Суїменко Є.І.**, д.філос.н., професор соц.; **Терещенко А.К.**, д.мист., професор, член-кор. АМУ; **Уланова С.І.**, д.філос.н., професор; **Федорук О.К.**, д.мист., професор, академік АМУ; **Шкляр Л.Є.**, д.політ.н., професор; **Шульгіна В.Д.**, д.мист., професор; **Яковенко Ю.І.**, д.соц.н., професор.

Затверджено:

постановою президії ВАК України від 15.01.2003 р. № 1-05/1
як фахове видання з мистецтвознавства (Перелік № 11), постановою президії ВАК України
від 10.12.2003 р. № 1-05/10 як фахове видання з філософських наук (Перелік № 13),
постановою президії ВАК України від 30.06.2004 р. № 3-05/7
як фахове видання з соціологічних наук (Перелік № 14),
та постановою президії ВАК України від 13.02.2008 р. № 1-05/2 (Перелік № 21)
як фахове видання з культурології

Рекомендовано до друку Вченою радою ДАКККіМ
протокол № 4 від 29 травня 2008 р.

**Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.
За точність викладених фактів відповідальність несе автор**

ЗМІСТ

ФІЛОСОФІЯ

Уланова С.І.	Повернення в культурний простір: нотатки з стратегії виховання особистості	5
Москалюк В.М.	Лінгвоцид як руйнація естетичного світу українства	10
Капічіна О.О.	Специфіка теорії та історії російської школи музичного авангарду	15
Бондар Т.І.	Логічні аспекти аргументації в теорії і практиці права	20
Кікстенко В.О.	Математика та астрономія в традиційному Китаї: історико-філософський аналіз Дж. Нідема	26
Яковенко А.І.	Християнська онтологія: богоподібність людини як взаємодоповнююча єдність вчення про обожнення	33
Пророченко О.Г.	До визначення поняття «ігрова технологія»	38
Пруденко Я.Д.	Візуальна антропологія: нові території людської почуттєвості	44

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Гармель О.В.	Неоміфологічні погляди в контексті тенденцій сучасної культури (музикознавче осмислення)	50
Мусієнко Н.Б.	Масовість мистецтва у вимірі античності	56
Зінов'єва Т.А.	Анекдот у ситуації постмодерну і масової культури	63
Данчук А.Л.	Деякі питання вокально-хорової техніки	69
Белініна Т.О.	Теодор Адорно: музика як «чуттєвий код» філософії	74
Хамідова Н.М.	Соціокультурна концепція товариства «Просвіта» у контексті рухів та ідей Східної Галичини (кінець XIX – початок XX ст.)	78

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Єсипенко Р.М.	Суспільно-політичні і театральні-педагогічні погляди видатних діячів українського театру XIX ст. та діяльність школи М.В. Лисенка	85
Посвалюк В.Т.	Мистецтво джазу українських трубачів	93
Підгорбунський М.А.	Вплив італійської музичної школи на розвиток богослужбового співу в Україні	100
Васюта О.П.	Перманентність розвитку музичної культури Чернігівщини: опорні віхи	104
Гужва О.П.	Культура як усвідомлений досвід людства	108
Ван Тао	Становлення і розвиток китайської музичної драми (VII – початок XX ст.)	114

10. Гаспаров М.Л. Историзм, массовая культура и наш завтрашний день // Вестник истории, литературы, искусства. – М.: Собрание; Наука, 2005. – Т. 1. – С. 27.
11. Гегель Г.В.Ф. Лекции по эстетике // Эстетика. В 4-х т. – М.: Искусство, 1971. – Т. 3. – С. 113-114.
12. История греческой литературы в 3 т. – М.: Изд-во АН СССР, 1947. – Т.1. – С. 277-477.
13. История греческой литературы. – М.-Л., 1946. – Т.1. – С. 278.
14. История греческой литературы. – М.-Л., 1946. – Т.1. – С. 78.
15. История Древней Греции. Под ред. В.И. Кузищина /Любкер Ф. Реальный словарь классических древностей Москва. – М.: ОЛМА-ПРЕСС. – 2001.
16. Йохан Хейзинга. Homo Ludens. – М., 1992. – С. 90.
17. Кесседи Ф.Х. «Теория» и «созерцательная жизнь» в древнегреческой философии // Вопросы философии, 1983. – № 6. – С. 63-71.
18. Лосев А.О специфике эстетического отношения античности к искусству // Эстетика и жизнь. – М., 1974. – Вып. 3. – С. 371-422.
19. Мифы народов мира. Энциклопедия. – М., 1991. – Т.1. – С. 380-382.
20. Нахов И.М. Философия киников. – М.: Наука, 1982.
21. Нахов И.И. Книжеческая литература. – М., 1981. – 303 с.
22. Ницше Ф. Рождение трагедии из духа музыки // Полн. собр. соч. – М., 1912. – Т.1. – С. 87-163.
23. Платон. Федр // Соч. в 3-х т. – М.: Мысль, 1970. – Т. 2. – С. 217.
24. Платон. Государство // Указ. соч. – Т. 3. – Ч. 1. – С. 437.
25. Тэн И. Философия искусства. – М.: ОГИЗ-ИЗОГИЗ, 1933. – С. 41.
26. Лосев А.Ф. Эллинистически-римская эстетика. – М.: Изд-во МГУ, 1979. – С. 163.
27. Штайнер Рудольф. Мистерии древности и христианство. – М., 1990. – С.13.
28. Штайнер Рудольф. Мистерии древности и христианство. – М., 1990. – С. 50-51.

УДК 398.23:7.038.6

Тетяна Анатоліївна Зінов'єва

канд. мист., доцент к-ри культурології
та мистецтвознавства гуман. ф-ту ОНПУ

АНЕКДОТ У СИТУАЦІЇ ПОСТМОДЕРНУ І МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ

У статті висвітлено жанр анекдоту як лінгвістичне і культурне явище. Доведено, що у ситуації постмодерну він залишається найгармонійнішою формою існування сміхової культури.

Ключові слова: масова культура, сміхова культура, фольклор, анекдот.

The author is researching the genre of joke as a linguistic and cultural phenomenon. It is proved that it remains the most harmonious form of laughter culture in the post-modern society.

Key words: mass culture, laughter culture, folklore, joke.

Анекдот є знаковим явищем культури, який віддзеркалює насувні потреби буття, його суспільно-побутові та світоглядні проблеми. В анекдоті переосмислюються багато міфів і традицій, героїв й ідеалів, символів та знаків, цінностей, норм і культурних парадигм, що визначають поведінку та світовідчуття людей. Тому вивчення анекдоту в контексті інформаційного суспільства дає можливість краще пізнати сучасну культуру, вивчити народну інтерпретацію картини світу, що, безперечно, вимагає наукового дослідження.

Актуальність означеної проблеми визначається ще й складним становищем сучасної української культури, що пов'язана з проблемами глобалізації. Це, у свою чергу, зумовило появу суперечності між культурою мас (фольклором) та культурою для мас (масовою культурою). Нині масова культура переважає, адже після радянських часів значний пласт фольклорної традиції припинив існування спроби ж його відродження мають фольклорний напрям у мистецтві, що часто розвиваються у масовій культурі. Відтак зникають або втрачають

свою варіативність і всенародність жанри фольклору¹: трудова, обрядова, жартівлива поезія, народний театр, казки, навіть прислів'я, приказки та загадки.

Існує переконання, що єдиним у ХХ-ХХІ ст. продуктивним жанром міського фольклору залишився анекдот (В.П. Руднев [16, 27]). Така точка зору, на наш погляд, є справедливою, оскільки сучасний анекдот відповідає більшості критеріїв автентичного фольклору (усності, колективному характеру творчого процесу, традиційності, варіативності, непрофесійності, «анонімності» тощо). Багато фольклорних жанрів сьогодні набувають форми анекдоту. Так, прислів'я наповнюються анекдотичним змістом, наприклад: *«Зарплата в п'ятницю – удар по печінці»* або прикмета-анекдот: *«Щоб шлюб був міцним, нареченому необхідно хоча б раз побачити наречену до весілля без макіяжу»*. Багато афоризмів і байок постають як анекдоти, наприклад у творчості «Руського радіо». На думку М.С. Кагана, що «анекдот в сучасному значенні цього слова є одним з характерних явищ культури ХХ ст. і, мабуть, успадкований від неї нинішнім сторіччям» [10, 5]. Постає питання, які ендо- та екзогенні механізми дають змогу сучасному анекдоту зберегти свою автентичність нині?

Анекдот – явище лінгвістичне й водночас культурне. Тому означимо його поняттям «текст», що вперше виникло у лінгвістичній школі структуралізму. З цього приводу В.П. Руднев висловлює сміливий силіогізм: «Анекдот – це фольклор, у ньому велику роль грає сюжет. Як в будь-якому сюжеті, в анекдоті використовується те, що одне значення слова можна прийняти за інше. Тож в основі будь-якого сюжету лежить анекдот» [16, 28]. Анекдот є текстом у прямому й переносному значенні, тобто текстом своєї культури, дзеркалом своєї епохи, оскільки він оперативно реагує на актуальні події. Розвиток анекдоту визначається динамікою уявлень про картину світу, зміною культурних парадигм. Так, З. Абдуллаєва відмічає, що в анекдотах фіксується перехід явищ та сутностей у нову якість: життя може переходити у предмет, слова – у дію, література – у життя, людина – у річ [1, 116]. Анекдот не лише транслює цінності культури, а й побудований за законами цієї культури. Це яскраво виявляється при порівнянні давніх та сучасних анекдотів. Так, у збірнику В. Гнатюка «Галицько-руські анекдоти» 1899 року міститься анекдот «Панська чуприна»:

«Чоловіче, бійся бога, рятуй мене, – кричав потопуючий лихий пан.

Хлоп, уздрівши його з берега, задумався та й каже:

– А як же вас, пане, рятувати, коли вас би за лоб тягнути, а ви наш пан?

– Тягни як хоч, аби лиш смерті не пожити.

Хлоп думає, думає, – аж надбігло більше людей та й кажуть:

– Де ж пана можна за чуприну брати? Щоб він уже був за пан, аби його мужик за чуприну сіпав?

– Та певне, – обізвася знов хтось, – що не годиться. Бо видно, що панська чуприна не до того, то лишень мужицька чуприна на то на світі, аби її пани тягнули, як хочуть і куди хочуть!

Отак люди радилися та балакали на березі, що робити. А пан кричав:

– Хто в бога вірує, рятуйте!

Та й втопився». [9, 30].

Сучасний анекдот відображає комічність сьогодення:

«Брежнев помер, але тіло його живе» [8, 13]; «Збери десять відкритих талонів і виграй тур по виборчих ділянках України»; «Директор: – Ви будете отримувати двісті гривень. А пізніше – більше. – Я прийду тоді пізніше» [7, 163] тощо.

Давні анекдоти більш оповідальні, нарративні, а сучасні здебільшого побудовані на зіткненні різних цитат, оскільки є постмодерними текстами. Отже, не лише зміст, але й композиція анекдоту організуються за законами певної культури.

Цитата є ключовим поняттям постмодернізму. Л.Л. Сауленко у книзі «Вступ у культуру ХХ століття» стверджує, що саме ланки над цитатою є якнайповнішим виразом постмодерністської ментальності [17, 42]. Так, творчість переходить у «склеювання» цілого з чужих шматочків. Ці цитати ніколи «не врастають» у текст, не стають там своїми, але розгортають діалог. Відкрита форма анекдоту легко сприймає цитати, через сміхову призму анекдоту

транслюється нове осмислення і оцінка, тобто анекдот цитує і одночасно деконструює: *«Кращий контролер – совість! Але краща совість, все ж таки, – контролер»*. Цитати можуть комічно перефразовуватися, як, наприклад, трансформація одвічного питання російської інтелігенції *«Что делать?»* – початок 20-х років ХХ ст. – *«Что-то надо делать!»*, 30-50-ті роки ХХ ст. – *«Что делается?»*, 70-80-ті роки ХХ ст. – *«Что поделаешь?..»*, 90-ті роки ХХ ст. – *«Шо за дела?»* [7, 128].

Анекдотові властиві парадоксальність думки, алогізм, переакцентування слова чи фрази, перенесення суті значення слова на інший об'єкт. Найважливішим художнім засобом анекдоту є гра слів, їх багатозначність, що наближає анекдот до постмодерної метафори – ризоми, символіки лабіринту, аплікації. У сучасній культурі гра є моделлю для опису життєбудови. Дослідник феномену масової культури М.І. Найдорф помічає: *«Якщо в інші епохи гра створює відособлений простір, де панують чиста агоністичність, випадок або успіх, то сучасний життєвий устрій неначе сам перетворюється на ігровий простір, в якому превалює грайливість, дитячість, «пуерілізм», або хлоп'яцтво (за термінологією Й. Хейзинги)»* [14, 221]. Тож анекдот відповідає загальним установам теперішньої епохи, тобто постмодерністській естетичі, що виходить за межі класичного логосу та є принципово антисистематичною, адогматичною, чужою до жорсткості і замкнутості концептуальних побудов.

Якщо розглянути власне поняття деконструкції, запропоноване Ж. Деррідою, бачимо, що анекдот тотожний деконструкції, є її дієвим знаряддям, матеріальним вираженням та символом. Він, як і деконструкція, перетворює зовнішній світ у внутрішньотекстовий, де всі закони реального світу переходять у простий текст, який можна вільно моделювати та повному оцінювати. Яскравими ознаками деконструкції є невизначеність, невирішеність, інтерес до маргінального, локального, периферійного, що зближує її не лише з постмодерністським мистецтвом, але і власне анекдотом, який, як і деконструкція, руйнує звичні очікування, дестабілізує і змінює статус традиційних цінностей, виявляє артефакти, які вже існують у прихованому вигляді. Як і деконструкція, анекдот не потребує легітимації, статусу, замовлення ринку мистецтва, науки, соціуму. Семантика фіналу анекдоту збігається з результатом деконструкції знаку (події анекдоту), тобто звуженням його функцій як такого, що втратив свою первинну опору, – річ, і одночасно отримання ним нової якості – оригінальності вторинного. Можна зробити припущення, що через анекдот, який є певним відображенням уявлень про картину світу, деконструюється і сама картина світу.

Більшість сучасних анекдотів мають постмодерністський умонастрій, у них позначається розчарування в ідеалах і цінностях класичної картини світу з її вірою у прогрес, перемогу розуму, безмежність людських можливостей. Цей умонастрій епохи ілюструє такий анекдот: *«Вчора в службу 911 надійшов тривожний дзвінок. Рятувальники якимось занервували і вирішили не брати трубку»* [7, 17]. В анекдотах може розвінчуватись віра у краще майбутнє кожної людини та її природні чесноти, наприклад: *«На базарі: Стійте! У мене є книга спеціально для вас. З неї ви можете дізнатись про своє майбутнє. Ні, це не астрологія. Це Кримінальний кодекс»* [7, 14].

Часто постмодерну культуру ототожнюють з ім'ям «втомленої», «ентропійної» епохи, що позначена відчуттям кінця світу. Це відображається в анекдотах, яким притаманний «чорний гумор»: *«Маленький хлопчик по лісу гуляв, / Хоботом він всіх звірів розполохав! / Ось він копитами в калюжу заліз... / Тихо гойдався чорнобильський ліс...!»* [4]. Есхатологічна картина сучасного світу можуть змальовувати і через іронічний цитатний ряд: *«Долар падає, бензин дорожчає, літо без сонця, холодно... І тут наша збірна програла на чемпіонаті Європи по футболу. Хоч десь стабільність є!»* [2, 2].

Рефлексія з приводу модерністської концепції світу як хаосу виливається у досвід ігрового освоєння цього хаосу, перетворення його в середовище мешкання людини культури: *«В Одесі відкрився новий ритуальний магазин «Shor ты сдох»»* [3, 22].

Концепція несамототожності тексту, що припускає його деконструкцію і реконструкцію, розробку і збірку одночасно, намічає вихід з лінгвоцентризму. Центральне місце тут займає «комічне в його іронічній іпостасі: іронічне стає смислоутворюючим принципом мозаїчного

постмодерністського мистецтва» [13, 350], одним з вищих проявів якого є сучасний анекдот. Його комічний ефект, здається, лежить на поверхні, але насправді є другим «дном», тому процес розуміння анекдоту припускає миттєву деконструкцію і реконструкцію: «*А чом би тобі не зайнятися бізнесом? – Намагався, та не виходить. – Це чому? – Хочеться відразу з'явитися з повинною*». Деконструкція цього анекдоту полягає у відсиланні до певного дискурсу – сучасного уявлення про злиття бізнесу і корупції, у дещо зверхньому погляді на світ, у побудові своєрідного діалогу між світом, що описується в анекдоті, та стороннім слухачем, в усвідомленні впливу тексту на свого інтерпретатора, у цьому полягає комічний ефект розповіді. Реконструкція тут виявляється у транспозиції загальноприйнятої думки на конкретну ситуацію анекдоту.

Цікава ще одна особливість функціонування анекдоту в ситуації постмодерну. З одного боку, неklasична онтологія руйнує систему символічних протилежностей, дистанціюється від бінарних опозицій: реальне – уявне, оригінальне – вторинне, старе – нове, природне – штучне, зовнішнє – внутрішнє, поверхове – глибинне, чоловіче – жіноче, індивідуальне – колективне, частина – ціле, Схід – Захід, присутність – відсутність, суб'єкт – об'єкт. Антитези «високе мистецтво – масове мистецтво», «наукова свідомість – буденна свідомість» не сприймаються естетикою постмодернізму як актуальні [13, 350-351]. З іншого боку, анекдот як форма народної творчості звернений до архаїчних пластів міфологічної свідомості, побудованої на бінарних опозиціях. Ця суперечність розв'язується, по-перше, через своєрідне медіаторне походження анекдоту², а, по-друге, через близькі до анекдоту постмодерні принципи маргіналізму та відкритості.

В анекдотах порушуються теми про цінності, що знаходяться у бінарній опозиції, але в них ці опозиції переосмислюються, вивищуються над опозицією, утворюючи третій варіант: «*Якби ви могли поспілкуватися з будь-яким письменником – живим або мертвим – якого ви б вибрали? – Мабуть, живого*» [7, 79]. Переосмислення опозицій простежується і в цьому анекдоті: «*Сьогодні ми починаємо вивчати «Війну і мир» Товстого. Цей твір можна розділити на дві теми: любов і війна. Так от, сьогодні займаємося любов'ю*» [7, 79]. Руйнування опозиції шляхом створення третього варіанту яскраво постає в анекдотах серії складання іспиту на права: «*Кого давити: стару або молоду з дитиною? – Ні ту і ні іншу, а на гальмо*». Багатозначність, гнучкість анекдоту дає змогу йому своєрідно поєднувати міфологічну матрицю бінарних опозицій (мужик та ведмідь, місіонер та лев, «Джип» та «Запорожець», пацієнт та лікар та інші) і постмодерне стирання меж. Анекдот за допомогою комічного зіткнення створює нову естетику – осмислення світу, що будує систему надзнаків, близьких до розуміння ніцшеанського принципу «по той бік добра і зла». Анекдот завжди дає свою оцінку описуваній події або явищу, але, як явище постмодерну, не претендує на її уніфікацію (легітимацію).

Характерно, що сучасний анекдот та постмодерна картина світу однаково сприймають категорію часу. Анекдот зосереджується на актуальних подіях, тобто на теперішньому часі. Так живе і сучасний світ. М.І. Найдорф, наприклад, вказує, що об'єм історичної пам'яті людини дуже обмежений, точніше кажучи, вкрай обмеженим є коло подій минулого, які зобов'язують до чогось у теперішньому часі. Минуле може з'являтися в теперішньому часі, але у формі гри: «в світське життя», «в рицарське життя», «в народне життя наших предків» і т. д. Так само сучасна масова культура усуває майбутній час як систему ідеалів, місце яких займають фантазії про майбутнє, що будуються на екстраполяції довільно вироблених ознак теперішнього часу [14, 222]. Результатом ослаблення життєвстановлюючих зв'язків з давниною і майбутнім є гнучкість, хиткість, поглиненість масової культури сьогохвилинними інтересами. Все це ніби «списано» з жанрової специфіки анекдоту: чи не стало життя власне вселенським анекдотом?

Цікавою є репрезентація історії в анекдотах: як і в деконструкції, вона тотожна контексту та мовним іграм, де у діалозі опиняються різні історичні персонажі, що уособлюють свої епохи: «*Македонський, Цезар і Наполеон як почесні гості спостерігали парад військ на Червоній площі. Македонський: Якби у мене були радянські танки, я б був непереможний. Цезар: Якби у мене були радянські літаки, я б завоював весь світ. Наполеон: А якби у мене*

була газета «Правда», світ дотепер не дізнався б про мою поразку під Ватерлоо» [18, 13]. Сучасний анекдот як явище постмодерну наполягає на плюральності, ігровій рівнозначності безлічі співіснуючих картин світу.

Постмодернізм стверджує екуменічно-безособове розуміння мистецтва і реальності як єдиного нескінченного тексту, створеного «сукушним» творцем. Цей аспект культурної ситуації близький до фольклорної творчості, характеристикою якої є колективність, що не виключає особистого творчого внеску окремих творців (у даному випадку – анекдотчиків) в загальну роботу, але колективність – не арифметична сума багатьох усних творів, кожне з яких створене окремою людиною. Жоден усний твір – анекдот, пісня, казка, прислів'я тощо – не створювався якою-небудь однією особливою людиною, навіть якщо вона була дуже талановитою. У будь-якому випадку, якою б обдарованою не була окрема людина, її робота лише частина колективної праці. У фольклорі, як і в багатьох інших галузях людської діяльності, творчість здійснюється окремими людьми, але вона передає масовий світогляд і масову психіку³. Тому в анекдоті, як і в інших фольклорних творах, виражається загальний світогляд, прагнення, він вільний від суб'єктивності окремої людської особи і індивідуальних особливостей її психіки. Особиста робота окремої людини у фольклорі тим цінніша, чим більше у ній відображається загальне. Все індивідуальне не становить цінності у фольклорі і, як правило, не зберігається. Якби анекдот розказував про індивідуальні випадки, то він не був би зрозумілим і смішним для всіх. Таким чином, анекдот як фольклорна форма може вільно функціонувати і у ситуації глобалізованого масового, і постмодерного плюрального тексту.

У постмодерному світі щодо анекдоту, Л. Панкова акцентує на його конструктивній функції сміху, яка відповідає за осмислення значущих для людини аспектів соціокультурного життя, де анекдот є одним з найважливіших джерел інформації про актуальні проблеми людського існування, оскільки «сміхова самосвідомість, яка реалізується в анекдотах, спрямована насамперед на значимі аспекти сучасного життя» [15, 247-248]. Втім це не єдина культурна функція анекдоту. Будь-який сучасний анекдот (особливо політичний) активно руйнує постмодерні метанаррації (за концепцією Ж.-Ф. Ліотара [11]), які нав'язують суспільству і культурі певний світоглядний комплекс ідей (раціоналізму, прогресу історії, сцієнтизму, антропоцентризму, волі, легітимності знання та норми), що обмежують, пригнічують, упорядковують і контролюють свідомість людей. У цьому ключі слід відзначити політичний анекдот, що не лише є транслятором складної суспільно-політичної ситуації сьогодення, руйнації Божественного закономірності, про який пише М.І. Найдорф⁴, але виступає і як один із засобів, що сприяє знищенню великих наррацій, зокрема й політичного міфу (за М. Фуко, знання та влада пов'язані). Політичний міф і політичний анекдот, на думку В. Безнисько, являють собою дві взаємопроникаючі одна в одну системи, у яких представлено дві протилежні сторони віртуальної реальності, втіленої в якому-небудь явищі об'єктивної дійсності [5, 206].

Таким чином, можна констатувати, що в ситуації постмодерну анекдот є найгармонійнішою формою живого існування сміхової культури. Причиною «живучості» анекдоту є не лише його оперативне реагування на найактуальніші події у світі, а й характер жанрової природи. Внутрішня антиномічність, розходження прогнозу з результатом, подача відвертої «небувальщини» як реальності багато в чому визначають суть цієї демонстративної естетичної гри, на якій будується анекдот. Як зазначила Л. Панкова, анекдот демонстративно «грає» під дійсність, оскільки насправді текст, створений за канонами анекдоту, у жодному випадку не може бути з цією дійсністю ототожнений, не є виключенням і «історичний» і «літературний» анекдоти, в яких зв'язок з дійсністю дуже умовний. Подача вигадки, «небувальщини» або, як мінімум, неймовірного випадку не стільки маскується під реальність, скільки деконструє її, адже неймовірність і навіть безглуздість не приховані, але навіть підкреслені, виділені [15, 244]. Все це вписується у теорію деконструкції, що відкидає класичну гносеологічну парадигму репрезентації повноти значення, «метафізики присутності», зміщуючи увагу на проблему дисконтинуальності, відсутність першозмісту, того, що трансцендентально означається.

У постмодерному світі важливою стає не лише конструктивна, а й «деконструктивна» функція сміху, яка відповідає за осмислення значущих для людини аспектів соціокультурно-

го життя, а цю функцію в сучасній культурі виконує анекдот. Анекдот є не просто знаком епохи, це її контекст, тобто культурне середовище, в якому знаки набувають коннотації. Якщо загальна історико-політико-культурна ситуація постає для анекдоту необхідним дискурсом, без якого він втрачає значення та комічний ефект, то власне анекдот є специфічним контекстом, у якому знаки культури набувають свого істинного змісту. Більш того, анекдот – це й знак, й антизнак культури. Представники семіотичної школи вказують, що сміх порушує й руйнує всю знакову систему, що існує у світі культури. Він створює світ антикультури, що протистоїть не кожній культурі, а тільки даній, яка осміюється. Таким чином він готує фундамент для нової культури – більш справедливої [12, 3]. Тому анекдот як вияв сміхової культури має амбівалентний характер. Як маргінальне і одночасно медіаторне культурне явище, анекдот вирішує конфлікт культури мас та культури для мас, він знаходить такий ступінь взаємоперехідності між світами індивідуально-авторським та колективно-анонімним, літературним та фольклорним, міфологічним та постмодерністським, офіційним та периферійним, що не дає йому розчинитися у величезному інформаційному потоці сучасної масової культури, та, на відміну від інших жанрів фольклору, що занепали, зберігає живий канал автентичного фольклорного існування. Зважаючи на той факт, що анекдот є віддзеркаленням уявлень про сучасну картину світу, одночасно її деконструкцією і реконструкцією, знищенням та ствердженням, можна зробити висновок, що анекдот – універсальний вияв народного гумору в контексті інформаційного суспільства.

Примітки

¹ Наприклад, народні пісні, що були надзвичайно популярні у XVII-XVIII ст., нині занепали. Причини цього, мабуть, полягають у десакралізації картини світу та деградації системи освіти, до складу якої входило навчання співу як неодмінного компонента релігійної свідомості. Натомість, за свідченням Павла Алеєвського, у середині XVII ст. більшість тогочасних козаків та жінок ходили до церкви з молитовниками та вільно співали з нот [6, 575].

² Як відомо, анекдот має літературні витоки. Вперше цей термін застосував візантійський історик Прокопій Кесарійський у книзі «Таємна історія» (VI ст. н. е.). У ній описувалися випадки з особистого життя імператора Юстиніана і його придворних. Отже, анекдот – явище не лише літературне, а й елітарне. Саме через елітарні кола освічених людей, на думку В.В. Химик, анекдот розповсюдився в російській культурі [19, 18]. Одночасно, не можна заперечувати той факт, що анекдот є надбанням творчої культури народних мас.

³ Такий погляд на колективність фольклору бере свій початок від фольклористики 40-60-х рр. XIX ст., від «романтичних», як їх називали Ю.М. Соколов та М.К. Азадовський, теорій в науці. Такими «романтиками» були: Ф.І. Буслаєв, О.Ф. Міллер, а також В.Г. Белінський, Н.Г. Чернишевський. Пізніше приєдналися і М. Горький, В.Я. Пропп, В.І. Чичеров (стаття «Література і усна народна творчість»), В.Е. Гусев («Естетика фольклору»).

⁴ Як відзначає М.І. Найдорф, в масовій свідомості уявлення про суспільний закономірний порядок не пов'язується з пошуком природних закономірностей, воно пов'язується тепер з волевиявленням законодавця. Закон перестає бути не тільки Божественним за походженням, як в середньовіччі, але і природним, як у Новий час. Закон розуміють тепер як людський за генезою, як відносний за істинністю і за часом спосіб формулювати загальноприйнятну або домінуючу в певній групі на певний момент думку. Як і правила у грі, закон при необхідності можна змінити. Проблема в цьому випадку полягає, на думку ученого, в тому, щоб обмежити свавілля законодавця. Тому краще за все відмовитись від поняття істини як досконалого і загального знання, на підставі якого той, хто знає істину, може навчати і управляти. Мінливість правил і відмова від істини надає простору сучасній культурі небувалу фрагментарність і гнучкість [14, 220-221].

Література

1. Абдуллаєва З. Все мы вышли из анекдота // Знание – сила. – Февраль, 1993. – С.113-119.
2. Анекдоты из Одессы // Тет-а-Тет, 2001. – № 96. – 32 с.
3. Анекдоты от Славы Благова // Добрый вечер, – 17.05.07. – № 20. – С. 22.
4. Анекдоты. Черный юмор / <http://anekdots.spbland.ru/rb/chernuha/num/0/>.
5. Безнисько В. Политический анекдот как форма разоблачения политического мифа // Докса: 36. наук. праць. – Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2004. – Вип. 5. – С. 206-214.

6. Велика історія України / До 1923 р. опрацювали проф. д-р І. Крип'якевич та ред. М. Голубець. – Львів – Вінніпег: Видав І. Тиктор, 1948. – 967 с.
7. Веселая книга. – Харьков: Клуб Семейного Досуга, 2005. – С. 239.
8. Вот такой вот анекдот. Сборник советских политических анекдотов. – Рига: Гласность, 1990. – 32 с.
9. Гнатюк В. Галицько-руські анекдоти // Етнографічний збірник. – Львів, 1899. – Т. VI. – С. 14-293.
10. Каган М.С. Анекдот как феномен культуры. Материалы круглого стола 16 ноября 2002 г. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2002. – С. 5-16.
11. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна: Пер. с франц. Н.А. Шматко – М.: Институт экспериментальной социологии. – СПб.: Алетейя, 1998. – 160 с.
12. Лихачев Д.С., Панченко А.М., Поньрко Н.В. Смех в Древней Руси. – Ленинград: Наука, 1984. – 295.
13. Маньковская Н.Б. Постмодернизм // Культурология. XX век. Словарь. СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 348-351.
14. Найдорф М.И. Введение в теорию культуры: Историко-культурный процесс. – Одесса: Друк, 2004. – 254 с.
15. Панкова Л. Анекдот: особенности формы и сюжетной композиции // Докса: Зб. наук. праць. – Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2005. – Вип. 7. – С. 242-249.
16. Руднев В.П. Анекдот // Словарь культуры XX века. – М.: Аграф, 1997. – С. 27-28.
17. Сауленко Л. Введение в культуру XX века. Краткий очерк. – Одесса: Астропринт, 2002. – 72 с.
18. Сборник анекдотов. – Днепропетровск: Южная Пальмира, 1993. – 168 с.
19. Химик В.В. Анекдот как уникальное явление русской речевой культуры // Анекдот как феномен культуры. Материалы круглого стола 16 ноября 2002. – СПб.: СПбФО, 2002. – С. 17-31.
20. Шмаков В.С. М. Фуко: история – знание/власть.htm // http://ihtik.lib.ru/philosbook_22dec2006/philosbook_22dec2006_1217.rar.

УДК 784:78.087.68

А.Л. Данчук

методист ДАКККіМ
викладач РДГУ, здобувач ДАКККіМ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ТЕХНІКИ

У статті автор проаналізував різні види вокально-хорової техніки. Глибоко дослідив поняття ансамблю як головного засобу передавання музичної думки.

Ключові слова: вокально-хорова техніка, ансамбль, хорові партії, музичний твір, музична динаміка, музично-ритмічне відчуття, метроритмічні навички.

The author is analyzing different types of vocal-chorus art techniques. He is making a profound research of the notion of ensemble as a main way of musical thought transmitting.

Key words: vocal-chorus techniques, ensemble, choir scores, piece of music, musical dynamics, musical-rhythmical perception, metro-rhythmical skills.

Різні сторони хорової звучності у художньому виконанні існують лише у тісному поєднанні. Поряд із строем важливим елементом хорової звучності є ансамбль. Ансамбль хору – це «художня єдність, повна узгодженість усіх компонентів хорового звучання. Обов'язковою вимогою створення хорового ансамблю є кількісна та якісна рівновага голосів у партії, їх злитість. Ансамбль хору являє собою творчий процес, оскільки технічна й художня сторони при роботі над ними невіддільні одна від одної: ансамблева техніка визначається поставленим художнім завданням, а здійснення художнього задуму неможливе без технічної досконалості ансамблю» [3, 52].

Ансамбль є дуже широким поняттям в музиці. Хоровий ансамбль містить такі поняття: ансамбль вокальний, ритмовий, динамічний, природний і штучний; унісонний, гармонічний, мелодичний та поліфонічний; тембральний, агогічний, дикційний, теситурний; ансамблі хору і соліста, оркестру і хору та ін.